

УДК 65.012.23

В. Вірченко, канд. екон. наук, доц.,
В. Вірченко, канд. іст. наук, доц.

ТЕОРЕТИКО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ СХИЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ДО БАНКРУТСТВА

Стаття присвячена аналізу сутності і особливостей рейтингової оцінки схильності підприємств до банкрутства. Досліджено підходи до аналізу фінансової стійкості підприємства на основі рейтингової оцінки. Розглянуто основні переваги та недоліки рейтингового прогнозування схильності підприємств до банкрутства.

Ключові слова: банкрутство, платоспроможність, рейтингова оцінка, фінансовий аналіз.

Статья посвящена анализу сущности и особенностей рейтинговой оценки склонности предприятий к банкротству. Исследовано подходы к анализу финансовой устойчивости предприятия на базе рейтинговой оценки. Рассмотрены основные преимущества и недостатки рейтингового прогнозирования склонности предприятий к банкротству.

Ключевые слова: банкротство, платежеспособность, рейтинговая оценка, финансовый анализ.

Article is devoted to analysis of nature and peculiarities of rating estimation of the enterprises propensity to bankruptcy. Principal approaches to rating estimation are investigated. Main advantages and shortcomings of the rating estimation of the enterprises propensity to bankruptcy are considered.

Keywords: bankruptcy, financial responsibility, rating estimation, financial analysis.

Боротьба із наслідками світової фінансової кризи вимагає стабілізації національної економіки, активного стимулювання економічного зростання і переорієнтації суб'єктів господарювання на використання новітніх досягнень у галузі управління фінансово-господарською діяльністю, а також у сфері організації бізнес-процесів. Важливим фактором конкурентоспроможності підприємства на сучасному етапі розвитку економічних відносин є ефективний фінансовий менеджмент, принциповою складовою якого є система антикризового управління. В умовах вітчизняної економіки оптимізація діяльності підприємств вимагає вирішення цілого комплексу проблем, однією з найбільш актуальних на сьогодні є проблема забезпечення фінансової стійкості та рівноваги підприємств в умовах невизначеності та нестійкості економічного середовища. Що, у свою чергу, потребує своєчасної та об'єктивної оцінки фінансово-господарського стану підприємства, відокремлення тимчасових проблем з ліквідністю від загрози стійкої неплатоспроможності. Особливою ваги проблема антикризового управління підприємством набуває в умовах вітчизняної економіки. Адже за даними Державного департаменту з питань банкрутства станом на 1 лютого 2011 р. в Україні було розпочато провадження у справах про банкрутство 14 265 підприємств [1].

У зв'язку з цим виникає потреба пошуку обґрунтованих шляхів і методів комплексної оцінки фінансової стійкості підприємств та прийняття на її основі своєчасних обміркованих управлінських рішень щодо її забезпечення. Таким чином, важливим елементом антикризового управління є прогнозування банкрутства, що ґрунтується на методах оцінки ймовірності втрати платоспроможності суб'єктами господарювання. За таких умов дослідження сутності, принципів та підходів до рейтингової оцінки схильності підприємств до банкрутства і втрати фінансової стійкості набуває особливої актуальності.

Зміст, методика та механізм рейтингової оцінки схильності підприємств до банкрутства були широко висвітлені в економічній літературі. Належне місце в розробці даної наукової тематики займають праці А. Вінакора, Р. Сміта, П. Фіцпатріка, К. Мервіна, У. Бівера, Д. Дюрана, Л.В. Донцової, Н.А. Нікіфорової, В.Г. Маслової, О.А. Терещенка та інших. Водночас, питання, пов'язані із дослідженням різноманітних підходів до рейтингової оцінки, на наш погляд, вивчені та висвітлені недостатньо.

Мета даної статті полягає у дослідженні змісту та специфіки рейтингової оцінки схильності підприємств до банкрутства. Завдання дослідження підпорядковані

досягненню поставленої мети і спрямовані на вивчення сутності та принципів рейтингової оцінки схильності підприємств до банкрутства; дослідження підходів до аналізу фінансової стійкості підприємства на основі рейтингової оцінки; аналіз переваг і недоліків методів прогнозування схильності підприємств до банкрутства на базі рейтингової оцінки.

Одними з перших досліджень у галузі оцінки схильності підприємства до банкрутства є праці А. Вінакора та Р. Сміта, які проаналізували результати діяльності 183 підприємств з 1921 р. по 1930 р.; П. Фіцпатріка, який провів аналіз результатів діяльності 39 підприємств по 13 коефіцієнтам за 1920-1929 рр.; К. Мервіна, який дослідив звітність 939 компаній за період з 1926 р. по 1936 р. Усі дослідники намагалися розробити методіку прогнозування банкрутства на основі аналізу окремих фінансових коефіцієнтів.

Аналізуючи досягнення сучасної економічної науки, на нашу думку, слід виділити 3 групи методів оцінки схильності підприємств до банкрутства: 1. Методи, що ґрунтуються на рейтинговій оцінці переважно якісних ознак та параметрів діяльності компанії (метод А-рахунку Аргенті, метод Скоуна тощо); 2. Методи, що ґрунтуються на рейтинговій оцінці фінансових коефіцієнтів; 3. Методи, що базуються на лінійному дискримінаційному аналізі і побудові регресійних моделей (моделі Альтмана, Дж. Блісса, Дж. Фулмера тощо). Більш детально проаналізуємо методи II групи. Застосування зазначених методів базується на розрахунку фінансових коефіцієнтів, порівнянні їх значень з граничними межами та призначенні кожному коефіцієнту певної кількості балів. Отримана сума балів є основою для віднесення підприємства до певного класу у відповідності з ризиком банкрутства. Розглянемо детальніше різні підходи до рейтингової оцінки.

Система індикаторів фінансового стану У. Бівера, заснована на аналізі п'яти показників фінансово-господарського стану підприємства: коефіцієнта покриття активів підприємства власним оборотним капіталом; рентабельності активів; коефіцієнта Бівера; коефіцієнта покриття; фінансового левериджу (який розраховується за специфічною формулою, наведеною нижче). Для кожного показника американським науковцем У. Бівером в 1966 р. було розраховано граничні значення, порівнюючи отримані в результаті розрахунків значення коефіцієнтів з граничними межами можна визначити схильність підприємства до банкрутства [2, с.83].

Таблиця 1. Формула розрахунку показників та їх граничні межі

Показник 1	Метод розрахунку 2	Значення показника		
		3	4	5
Коефіцієнт Бівера	$\frac{\text{чистий прибуток} + \text{амортизація}}{\text{зобов'язання підприємства}}$	$\geq 0,4$	$0,4 > K > 0,17$	$\leq -0,15$
Рентабельність активів	$\frac{\text{чистий прибуток}}{\text{активи підприємства}}$	$\geq 0,06$	$0,06 > K > 0,04$	$\leq -0,22$
Фінансовий леверидж	$\frac{\text{зобов'язання підприємства}}{\text{активи підприємства}}$	$\leq 0,37$	$0,37 > K \leq 0,5$	$\leq 0,8$
Коефіцієнт покриття активів власним оборотним капіталом	$\frac{\text{власний капітал} - \text{необоротні активи}}{\text{активи підприємства}}$	$\geq 0,4$	$0,3 \geq K > 0,06$	$\leq 0,06$
Коефіцієнт покриття	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{короткострокові зобов'язання}}$	$\geq 3,2$	$2 > K > 1$	≤ 1

*Джерело: [2, р.71-111]

Стовпчик №3 Таблиці 1. характеризує фінансово стійкі і не схильні до банкрутства підприємства, стовпчик №4 – підприємства, що знаходяться за 5 років до банкрутства, стовпчик №5 – підприємства, що знаходяться за 1 рік до банкрутства. На жаль, методика У. Бівера не надає жодної інформації щодо ймовірності отриманого з її допомогою прогнозу. Якщо 3 або більше показників знаходяться у граничних значення стовпчика № 3, 4 або 5, то це свідчить про не схильність чи, навпаки, схильність до банкрутства.

Система кредитного скоринга Д. Дюрана була розроблена в 1941 р. у США і базується на аналізі 3 показників: *рентабельності сукупного капіталу*, що розраховувалася як відношення чистого прибутку до валюти

балансу підприємства; *коефіцієнта поточної ліквідності*, що розраховувався як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства; *коефіцієнта фінансової незалежності*, що розраховувався як відношення власного капіталу до валюти балансу підприємства. Принципи кредитного скоринга згодом були розвинуті у моделі У. Бівера в 1966 р. В рамках системи скоринга Д. Дюраном для кожного з показників було розраховано граничні значення. Порівнюючи отримані в результаті розрахунків значення коефіцієнтів з граничними межами можна визначити до якого класу відноситься підприємство і оцінити ризик банкрутства підприємства у майбутньому [3, с. 217-218].

Таблиця 2. Класи підприємств за ризиком банкрутства

Показники	Класи підприємств				
	I	II	III	IV	V
Рентабельність сукупного капіталу, %	≥ 30 (50 Б.)	$30 > K \geq 20$ (49,9-35 Б.)	$20 > K \geq 10$ (34,9-20 Б.)	$10 > K \geq 1$ (19,9-5 Б.)	$K < 1$ (0 Б.)
Коефіцієнт поточної ліквідності	≥ 2 (30 Б.)	$2 > K \geq 1,7$ (29,9-20 Б.)	$1,7 > K \geq 1,4$ (19,9-10 Б.)	$1,4 > K \geq 1,1$ (9,9-1 Б.)	$K < 1$ (0 Б.)
Коефіцієнт фінансової незалежності	$\geq 0,7$ (20 Б.)	$0,7 > K \geq 0,45$ (19,9-10 Б.)	$0,45 > K \geq 0,3$ (9,9-5 Б.)	$0,3 > K \geq 0,2$ (5-1 Б.)	$K < 0,2$ (0 Б.)
Загальна кількість балів	100	99-65	64-35	34-6	0

*Джерело: [3]

Розрахувавши значення коефіцієнтів на основі даних таблиці 2. можна визначити загальну суму балів підприємства, а також відповідний клас, до якого воно відноситься. Підприємства I класу є фінансово стійкими, ймовірність банкрутства при цьому наближається до нуля. Підприємства II класу характеризуються зниженням платоспроможності, проте ймовірність банкрутства при цьому залишається низькою. Підприємства III класу характеризуються середньою ймовірністю банкрутства (50–60%), проте ситуація може бути покращена в результаті застосування комплексу заходів у галузі антикризового управління. Підприємства IV класу відзначаються високим ризиком банкрутства, що вимагає термінового запровадження режиму санації підприємства. Підприємства V класу вважаються неплатоспроможними, ймовірність їх ліквідації є високою, одним із шляхів виходу із ситуації є реорганізація підприємства.

Методика Казанського державного університету, що ґрунтується на затвердженій Постановою Уряду Російської Федерації №498 методиці виявлення незадовільної структури балансу неплатоспроможних підприємств. Зазначена методика базується на 3 коефіцієнтах: *коефіцієнті поточної ліквідності (K_{лп})* – відношення оборотних активів до поточних зобов'язань; *коефіцієнті забезпеченості власними оборотними коштами (K_з)* – відношення різниці власного капіталу і необоротних активів до оборотних активів підприємства; *коефіцієнті відновлення (втрати) платоспроможності (K_{влп})*, що розраховується за формулою (1):

$$K_{влп} = \frac{K_{лп} + \frac{t}{T} * (K_{лп} - K_{ло})}{K_{лн}} \quad (1)$$

де: K_{лп}, K_{ло} – значення K_л відповідно наприкінці і на початку звітного періоду; t – період відновлення (втрати) платоспроможності; T – тривалість звітного періоду (3,6,9 або 12 місяців); K_{лн} – нормативне значення K_л.

Оцінка ризику банкрутства підприємства здійснюється наступним чином.

1. Якщо значення коефіцієнтів на кінець звітного періоду відповідають наступній умові – $K_{лп} < 2$, а $K_{з1} < 0,1$; то структура балансу підприємства вважається незадовільною, а саме підприємство неплатоспроможним. Як зрозуміло, нормативне значення *коефіцієнта поточної ліквідності* – 2 (у той же час, в Україні згідно з державною методикою нормативне значення – 1). У випадку незадовільної структури балансу розраховується коефіцієнт *K_{влп}* при значенні t = 6, а K_{лн} = 2. Якщо $K_{влп} > 1$ – підприємство володіє достатнім фінансово-господарським потенціалом для відновлення платоспроможності. Якщо $K_{влп} < 1$ – підприємству загрожує ліквідація.

2. Якщо значення коефіцієнтів на кінець звітного періоду відповідають наступній умові – $K_{лп} > 2$, а $K_{з1} > 0,1$; то структура балансу підприємства вважається задовільною, а підприємство платоспроможним. У випадку задовільної структури балансу розраховується коефіцієнт *K_{влп}* при значенні t = 3, а K_{лн} = 2. Якщо $K_{влп} > 1$ – підприємство характеризується фінансовою стійкістю, ймовірність банкрутства є низькою. Якщо $K_{влп} < 1$ – під-

приємство схильне до втрати платоспроможності у майбутньому, ризик банкрутства при цьому зростає.

Представники Казанського державного університету пропонують використовувати наступні граничні значен-

ня коефіцієнту поточної ліквідності, фінансового левериджу та Z-рахунка Альтмана:

Таблиця 3. Класи підприємств за ризиком банкрутства

Галузь діяльності	Значення показників		
	I клас	II клас	III клас
Промисловість			
Коефіцієнт фін. левериджу	< 0,8	0,8 – 1,5	> 1,5
Коефіцієнт поточної ліквідності	> 2,0	1,0 – 2,0	< 1,0
Z-рахунок Альтмана	> 3,0	1,5 – 3,0	< 1,5
Роздрібна торгівля			
Коефіцієнт фін. левериджу	< 1,8	1,8 – 2,9	> 3,0
Коефіцієнт поточної ліквідності	> 0,8	0,5 – 0,8	< 0,5
Z-рахунок Альтмана	> 2,5	1,0 – 2,5	< 1,0

*Джерело: [5]

Підприємства I класу характеризуються фінансовою стійкістю, відмінним фінансово-господарським станом. Ймовірність банкрутства наближається до нуля. Підприємства II класу характеризуються зниженням платоспроможності, а також задовільним фінансово-господарським станом. Проте ймовірність банкрутства при цьому залишається низькою. Підприємства III класу характеризуються потенційною або фактичною неплатоспроможністю, а також незадовільним фінансово-господарським станом. Ймовірність банкрутства при цьому є високою. На думку російських науковців, зазначену методику слід доповнювати аналізом коефіцієнта загальної платоспроможності та коефіцієнта оцінки тягаря прострочених зобов'язань. Коефіцієнт оцінки тягаря прострочених зобов'язань ($K_{ТПЗ}$) розраховується для України як відношення обсягу прострочених понад 3 місяці зобов'язань підприємства до розміру 300 мінімальних заробітних плат, що є мінімальним розміром прострочених зобов'язань, який, відповідно до законодавства України, є основою для початку провадження у справі про банкрутство. Коефіцієнт загальної платоспроможності розраховується формулою (2):

$$K_{зп} = \frac{НА + ОА}{ЦФ + ДЗ + ПЗ - ДМП} \quad (2)$$

де: НА, ОА – відповідно необоротні та оборотні активи; ЦФ – цільове фінансування; ДЗ, ПЗ – відповідно довгострокові та поточні зобов'язання; ДМП – доходи майбутніх періодів.

Якщо $K_{ТПЗ} \geq 1$, а $K_{зп} < 2$ – підприємству загрожує банкрутство, якщо навпаки – підприємство є фінансово стійким. Якщо $K_{ТПЗ} < 1$, а $K_{зп} < 2$ – підприємство характеризується порушенням фінансової рівноваги, а у майбутньому у підприємства можуть виникнути проблеми з поверненням залучених на тимчасовій основі коштів.

Методика консалтингової компанії "ИНЕК". Зазначена методика розроблена в Російській Федерації і базується на 5 коефіцієнтах: *рентабельність власного капіталу* ($P_{ВК}$) – відношення чистого прибутку до власного капіталу; *коефіцієнта автономії* (K_A) – відношення власного капіталу до валюти балансу; *коефіцієнта покриття оборотних активів власним капіталом* ($K_{ПНА}$) – відношення власного капіталу до оборотних активів; *тривалість обороту кредиторської заборгованості* ($T_{КЗ}$) – відношення кредиторської заборгованості до чистого доходу, помножене на 360 днів; *тривалість обороту чистого виробничого оборотного капіталу*, що розраховується за формулою (3):

$$T_{Вок} = \frac{ТМЗ + ДЗ - КЗ}{ЧД} * 360 \quad (3)$$

де: ДЗ, КЗ – відповідно дебіторська і кредиторська заборгованість; ТМЗ – товарно-матеріальні запаси; ЧД – чистий дохід підприємства.

Ризик банкрутства підприємства визначається за даними таблиці 4:

Таблиця 4. Принципи рейтингової оцінки коефіцієнтів

Показник	Граничні значення			
	> 0,33*і	0,33*і – 0,25*і	0,25*і – 0	< 0
$P_{ВК}$	> 70	60 – 69	50 – 59	< 50
$K_A, \%$	> 1,1	> 1,0	1,0 – 0,8	< 0,8
$K_{ПНА}$	< 60	61 – 90	91 – 180	> 180
$T_{КЗ}, \text{днів}$	1 – 30	> 30 або -10 – 0	-11 – -30	< -30
$T_{Вок}, \text{днів}$	5	3	1	0
Кількість балів за 1 коефіцієнт	25	15	5	0
Загальна кількість балів				

*Джерело: [4]

Якщо загальна кількість балів (рейтинг) 21-25 – підприємство характеризується фінансовою стійкістю, відмінним фінансово-господарським станом, ймовірність банкрутства наближається до нуля. Якщо рейтинг 11-20 – підприємство характеризується фінансовою стійкістю, задовільним фінансово-господарським станом, а ймовірність його банкрутства залишається низькою. Водночас, підприємство чутливе до коливань ринкової кон'юнктури і тому вимагає більш виваженого і ефективного управління. Якщо рейтинг 4-10 – підприємство характеризується порушенням фінансової стійкості, низькою рентабельністю, погіршенням фінансово-господарського стану, а ймовірність його банкрутства знаходиться на середньому рівні. Підприємство вимагає здійснення

системи заходів у сфері антикризового управління. Якщо рейтинг 0-3 – підприємство характеризується відсутністю фінансової стійкості, збитковістю, незадовільним фінансово-господарським станом, а ймовірність його банкрутства є високою. Підприємство перебуває у фінансовій кризі і вимагає здійснення системи санацийних заходів з метою уникнення ліквідації [4, с.23].

Методика рейтингової оцінки Л.В. Донцової і Н.А. Нікіфорової. Зазначена методика базується на 6 коефіцієнтах: *коефіцієнт абсолютної ліквідності* ($K_{АЛ}$) – відношення суми грошових коштів, їх еквівалентів та короткострокових фінансових вкладень до поточних зобов'язань; *коефіцієнт швидкої ліквідності* ($K_{ШЛ}$) – відношення суми грошових коштів, їх еквівалентів, ко-

роткострокових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань; коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{Л}}$); коефіцієнт автономії ($K_{\text{А}}$); коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом ($K_{\text{З}}$); коефіцієнт забезпеченості запасів власними

коштами ($K_{\text{ЗЗ}}$) – відношення різниці власного капіталу і необоротних активів до вартості товарно-матеріальних запасів підприємства [5, с.281-283].

Ризик банкрутства підприємства визначається за даними таблиці 5:

Таблиця 5. Класи підприємств за ризиком банкрутства

Показники	Значення показників і бали					
	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас	VI клас
$K_{\text{АЛ}}$	> 0,25 (20)	0,2 (16)	0,15 (12)	0,1 (8)	0,05 (4)	< 0,05 (0)
$K_{\text{ШЛ}}$	> 1 (18)	0,9 (15)	0,8 (12)	0,7 (9)	0,6 (6)	< 0,5 (0)
$K_{\text{Л}}$	> 2 (15)	1,9-1,7 (15-12)	1,6-1,4 (10,5-7,5)	1,3-1,1 (6-3)	1,0 (1,5)	< 1 (0)
$K_{\text{А}}$	> 0,6 (17)	0,59-0,54 (15-12)	0,53-0,43 (11,4-7,4)	0,42-0,41 (6,5-1,8)	0,4 (1)	< 0,4 (0)
$K_{\text{З}}$	> 0,5 (15)	0,4 (12)	0,3 (9)	0,2 (6)	0,1 (3)	< 0,1 (0)
$K_{\text{ЗЗ}}$	> 1 (15)	0,9 (12)	0,8 (9)	0,7 (6)	0,6 (3)	< 0,5 (0)
Сума балів	100	85	64	41,5	18,5	0

*Джерело: [5].

I клас (100-86 балів) – фінансово стійкі підприємства з відмінною структурою балансу, ймовірність банкрутства наближається до нуля. II клас (85-64 балів) – підприємства, що характеризуються фінансовою стійкістю, задовільним фінансово-господарським станом, ймовірність банкрутства залишається низькою. III клас (63-41 бали) – підприємства, що характеризуються порушенням фінансової стійкості, низькою рентабельністю, погіршенням фінансово-господарського стану, ймовірність банкрутства складає 30-40%, можливою є затримка платежів по кредитам. IV клас (41-28 балів) – підприємства, що характеризуються незадовільним фінансово-господарським станом і вимагають ефективного антикризового управління, ймовірність банкрутства складає 50-60%. V клас (27-18) – підприємства, що характеризуються відсутністю фінансової стійкості, збитковістю, незадовільним фінансово-господарським станом, ймовірність банкрутства є високою (70-80%). Підприємство перебуває у фінансовій кризі і вимагає здійснення системи санаційних заходів з метою уникнення ліквідації. VI клас (менше 18 балів) – підприємства, що перебувають у глибокій фінансовій кризі і є повністю неплатоспроможними. Ймовірність банкрутства більше 90%, необхідним є початок ліквідаційної процедури або реструктуризації.

Методика рейтингової оцінки Салова А.Н. і Маслова В.Г. Зазначена методика базується на 16 коефіцієнтах: коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{Л}}$); коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом ($K_{\text{З}}$); коефіцієнт відношення чистих активів до статутного ка-

піталу ($K_{\text{АК}}$), чисті активи визначаються як різниця валюти балансу і зобов'язань підприємства разом із доходами майбутніх періодів; коефіцієнт рентабельності капіталу ($P_{\text{К}}$) – відношення чистого прибутку до валюти балансу; коефіцієнт рентабельності власного капіталу ($P_{\text{ВК}}$) – відношення чистого прибутку до власного капіталу; коефіцієнт рентабельності продажів ($P_{\text{П}}$) – відношення чистого прибутку до чистого доходу; коефіцієнт рентабельності поточних витрат ($P_{\text{ПР}}$) – відношення чистого прибутку підприємства до сукупних витрат підприємства (у тому числі собівартість та амортизація); коефіцієнт автономії ($K_{\text{А}}$); коефіцієнт фінансового левериджу ($K_{\text{ФЛ}}$) – відношення залученого і власного капіталу; коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($O_{\text{Д}}$) – відношення чистого доходу до обсягу дебіторської заборгованості; коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{АЛ}}$); коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{\text{ШЛ}}$); коефіцієнт забезпеченості поточних зобов'язань запасами ($K_{\text{ЗЛЗ}}$) – відношення вартості ТМЗ до поточних зобов'язань підприємства; загальний коефіцієнт оборотності активів ($O_{\text{АЗ}}$) – відношення чистого доходу до валюти балансу; коефіцієнт оборотності запасів ($O_{\text{З}}$) – відношення чистого доходу (або виробничої собівартості) до вартості ТМЗ; коефіцієнт оборотності власного капіталу ($O_{\text{ВК}}$) – відношення чистого доходу до вартості власного капіталу підприємства.

Ризик банкрутства підприємства визначається за даними таблиці 6:

Таблиця 6. Класи підприємств за ризиком банкрутства

Показники	Значення показників			
	Зона ризику	Зона небезпеки	Зона стабільності	Зона благополуччя
$K_{\text{Л}}$	< 1,2	1,2 – 1,5	1,5 – 1,8	> 1,8
$K_{\text{З}}$	< 0,05	0,05 – 0,1	0,1 – 0,15	> 0,15
$K_{\text{АК}}$	< 1,0	1,0 – 1,5	1,5 – 2,0	> 2,0
$P_{\text{К}}$	< 0,05	0,05 – 0,1	0,1 – 0,15	> 0,15
$P_{\text{ВК}}$	< 0,07	0,07 – 0,15	0,15 – 0,2	> 0,2
$P_{\text{П}}$	< 0,1	0,1 – 0,2	0,2 – 0,3	> 0,3
$P_{\text{ПР}}$	< 0,15	0,15 – 0,3	0,3 – 0,4	> 0,4
$K_{\text{А}}$	< 0,5	0,5 – 0,65	0,65 – 0,8	> 0,8
$K_{\text{ФЛ}}$	> 0,8	0,8 – 0,5	0,5 – 0,2	< 0,2
$O_{\text{Д}}$	> 0,15	0,15 – 0,1	0,1 – 0,05	< 0,05
$K_{\text{АЛ}}$	< 0,2	0,2 – 0,3	0,3 – 0,4	> 0,4
$K_{\text{ШЛ}}$	< 0,7	0,7 – 0,85	0,85 – 1,0	> 1,0
$K_{\text{ЗЛЗ}}$	< 0,4	0,4 – 0,6	0,6 – 0,8	> 0,8
$O_{\text{АЗ}}$	< 0,4	0,4 – 0,6	0,6 – 0,8	> 0,8
$O_{\text{З}}$	< 2,0	2,0 – 3,0	3,0 – 4,0	> 4,0
$O_{\text{ВК}}$	< 0,8	0,8 – 0,9	0,9 – 1,0	> 1,0

*Джерело: [6]

Аналіз фінансових коефіцієнтів здійснюється шляхом порівняння їх значень із граничними значеннями. Для кожного коефіцієнта розраховується оцінка у балах залежно від зони, в яку він потрапляє: зона ризику – 0 балів; зона небезпеки – 1 бал; зона стабільності – 3 бали; зона благополуччя – 5 балів. Потім підраховується сума балів: від 80 до 60 балів – підприємство фінансово стійке і йому не загрожує банкрутство; від 59 до 40 балів – у підприємства понижені показники платоспроможності і задовільний фінансовий стан, ймовірність банкрутства низька; від 39 до 20 балів – підприємства втрачає фінансову стійкість, має незадовільний фінансово-господарський стан, ймовірність банкрутства середня; менше 20 балів – підприємство перебуває у глибокій фінансовій кризі, ймовірність банкрутства висока, підприємству загрожує ліквідація.

Підсумовуючи дослідження слід зазначити, що методи рейтингової оцінки схильності підприємств до банкрутства дозволяють точно оцінити ймовірність порушення їх фінансової стійкості на основі аналізу даних фінансової звітності. Зазначені методи володіють рядом переваг і недоліків. Серед переваг: простота застосування; порівняно висока точність оцінки; універсальність (на протипагу дискримінантним моделям), придатність до застосування в країнах з різною економічною кон'юктурою. Водночас, серед їх недоліків: необхідність врахування під час оцінки галузевої специфіки підприємства; потреба у повній і достовірній інформації щодо фінансово-господарського стану підприємства; недостат-

ньо широке охоплення окремими підходами фінансових коефіцієнтів, які є індикаторами зниження платоспроможності; необхідність у застосуванні кількох підходів одночасно для отримання більш ґрунтовної і достовірної оцінки схильності підприємства до банкрутства.

Актуальність і гострота проблеми забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств та підвищення ефективності управління їх фінансово-господарською діяльністю свідчить про об'єктивну необхідність подальшого розвитку теоретико-методологічного базису дослідження методів оцінки схильності підприємств до банкрутства. Комплексного аналізу потребують методи прогнозування банкрутства засновані на дискримінантному аналізі, а також на рейтинговій оцінці якісних параметрів діяльності підприємств.

1. Аналітична інформація щодо реалізації державної політики у сфері банкрутства [Електронний ресурс] // Державним департаментом з питань банкрутства: [сайт]. – Режим доступу: http://www.sdb.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=47511&cat_id=38904. – Назва з екрана.
2. Beaver W. Financial ratios predictors of failure [текст] / W. Beaver // Journal of Accounting Research. – 1966. – Vol.4. – P.71-111. 3. The Credit Scoring Toolkit: Theory and Practice for Retail Credit Risk Management and Decision Automation [текст] / R. Anderson. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – 790 p. 4. Самойлов Л. Метод оценки финансового положения заемщика при формировании резервов на возможные потери по ссудам [текст] / Л. Самойлов, А. Чистяков // Банки и технологии. – 2005. – №2. – С.21-29. 5. Донцова Л.В. Анализ финансовой отчетности [текст]: учебник / Донцова Л.В., Никифорова Н.А. – М.: Дело и Сервис, 2006. – 368 с. 6. Бородин К.В. Основы специальной теории и прикладные аспекты финансовой диагностики [текст] / К.В. Бородин. – Воронеж: ВГУ. – 2003. – 138 с.

Надійшла до редколегії 26.04.11

УДК 005:366.12:001.895

В. Журило, канд. екон. наук, доц.

ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ МОТИВАЦІЙ НА РИНКАХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто структуру мотиваційного процесу споживачів продуктів технологічних інновацій, здійснено класифікацію споживчих мотивів, визначено зовнішні та внутрішні стимули формування мотивації споживачів.

Ключові слова: продукти технологічних інновацій, мотиви, процес мотивації споживачів, внутрішні стимули, зовнішні стимули.

Рассмотрена структура мотивационного процесса потребителей продуктов технологических инноваций, предложена классификация потребительских мотивов, определены внешние и внутренние стимулы, влияющие на формирование мотивации потребителей.

Ключевые слова: продукты технологических инноваций, мотивы, процесс мотивации потребителей, внутренние стимулы, внешние стимулы.

The article is devoted to the structure of consumers' motivation process on technology innovation markets, the classification of consumer' motive is proposed, the internal stimulus (drives) and external influences are revealed.

Keywords: technology innovation products, motives, consumers' motivation process, internal stimulus (drives), external influences.

На нинішньому етапі свого розвитку маркетинг як наука та практика підприємницької діяльності переорієнтувався з проблем організації збуту та формування каналів розподілу продукції на прийняття підприємствами управлінських рішень спрямованих на задоволення потреб цільових ринків. Сучасна концепція маркетингу стверджує, що реалізація інтересів виробника можлива тільки за умови визначення потреб і мотивацій цільових споживачів та забезпечення їх задоволення більш ефективними і продуктивними методами, ніж ті, що використовують конкуренти. Тому особливого значення набуває дослідження ключових мотивацій споживачів, визначення структури та динаміки мотиваційного процесу, чинників актуалізації та впливу на споживчу поведінку. Насамперед це стосується виробників, які працюють у середовищі з високим ступенем ринкової і технологічної невизначеності та діяльність яких пов'язана зі створенням та ринковим впровадженням продуктів технологічних інновацій. Боротьба за купівельну перевагу в середовищі технологій, які швидко змінюються, жорсткої конкуренції і неможливості споживача

відразу розібратися в усіх технологічних тонкощах продукту вирізняється особливою складністю та потребує виважених стратегічних рішень.

Проблеми дослідження споживчих мотивацій, формування та структури мотиваційної сфери людини в процесі її ринкової поведінки розглядаються у численних наукових працях іноземних та вітчизняних фахівців, таких як Д. Бетмен, Р. Блеквелл, С. Браун, Р. Голдсміт, Д. Енджел, В.І. Ільїн, П. Мініард, М. Соломон, Д. Статт, Г. Фоксол, А. Чаудхурі, Л. Шифман. Оскільки слід відзначити науковців у галузі психології, розробки яких сформували теоретичне підґрунтя для дослідження поведінки людини як споживача. Так, значний внесок у розвиток мотиваційних теорій внесли З. Фрейд, Дж. Уотсон, Б. Ф. Скіннер, Дж. Роттер, Г. Келлі, Х. Хекхаузен, Дж. Аткинсон, Д. Макклеланд, А. Маслоу та інші. Багато наукових праць присвячено питанням функціонування ринків інноваційних товарів, дослідженню особливостей ринкової діяльності суб'єктів господарювання на зазначених ринках. Серед вітчизняних та іноземних авторів можна виокремити праці Н.П. Гончарової,